

VODIČ ZA POSMATRAČE PTICA U PREKOGRANIČNOM PODRUČJU IZMEĐU SRBIJE I BOSNE I HERCEGOVINE

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

DRUŠTVO CRVENOG KRSTA/KRIŽA BOSNE I HERCEGOVINE
CRVENI KRIŽ FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
CRVENI KRIŽ TUZLANSKOG KANTONA

Projekat kofinansira Evropska unija

VODIČ ZA POSMATRAČE PTICA U PREKOGRANIČNOM PODRUČJU IZMEĐU SRBIJE I BOSNE I HERCEGOVINE

Autori:

Danilo Penić, Sandra Jovanović, Tanja Bijedić

Priprema mapa:
Vukašin Kartalović

Grafički dizajn:
Kalman Moldvai

Ilustracije ptica:
Szabolcs Kóky

Štampa:
**KAMPANJA reklamni materijali i štampa,
Sokobanja**

Publikacija nastala u sklopu projekta **“Eko turizam u prekograničnom području između Srbije i BiH: Posmatranje ptica u prekograničnom području”**, koji sufinansira Evropska unija u okviru finansijskog instrumenta prepristupne pomoći (IPA II) kroz Program prekogranične saradnje Srbija - Bosna i Hercegovina 2014-2020. Ugovor za sufinansiranje sredstvima Evropske unije potpisan je sa Ministarstvom finansija Republike Srbije – Sektorom za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava Evropske unije.

Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost partnera koji implementiraju projekat i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

DRUŠTVO CRVENOG KRŠTA/KRIŽA BOSNE I HERCEGOVINE
CRVENI KRIŽ FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
CRVENI KRIŽ TUZLANSKOG KANTONA

UVOD U POSMATRANJE PTICA – BIRDWATCHING

Istorija posmatranja ptica

Ljudi su vekovima posmatrali ptice, uglavnom kao izvor hrane, ali hobi koji danas poznajemo kao posmatranje ptica počeo je tek početkom XX veka. Istorija posmatranja ptica ima svoje temelje u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama, gde je rastuća briga za dobrobit ptica i dostupnosti slobodnog vremena u kombinaciji sa razvojem vizuelnih pomagala kao što je dvogled omogućila ljudima da posmatraju ptice.

Ornitologija je nauka koja se bavi proučavanjem ptica, dok birdwatching ili birding ili posmatranje ptica podrazumeva rekreativno posmatranje ptica, odnosno hobi. Danas se posmatrači ptica smatraju građanima naučnicima koji u velikoj meri doprinose istraživanju i očuvanju ptica.

Hobi posmatranja ptica se dodatno razvio sa većom mogućnošću putovanja, fotografisanja i snimanja. Sada se ptice mogu posmatrati bez potrebe da se prethodno uhvate ili uznemiravaju.

Foto: Kalman Moldvai

Kako se pripremiti za posmatranje ptica

Lokacija, doba dana, vremenske prilike i doba godine mogu uticati na vrste i broj ptica koje možete posmatrati.

Upoznajte redovne goste na području koje obilazite. Neke ptice su uobičajeni stanovnici tokom cele godine. Ako naučite da prepoznajete ove ptice, gledanjem i po oglašavanju, lakše ćete uočiti neku novu vrstu ptice.

Pronađite dobro mesto za posmatranje. To može biti mesto gde se susreću dva staništa, na primer obod šume i livade, vodene površine, reke, potoci, jezera ili mesta gde ptice mogu pronaći hranu i vodu.

Doba dana. Mnoge ptice su aktivne više u zoru i sumrak, dok su neke, kao što su sove aktivne uveče i noću.

Doba godine. Ptice se mogu posmatrati tokom cele godine, ali najbolji period za posmatranje je tokom seobe ptica (prolećna seoba tokom marta i aprila, i jesenja seoba tokom septembra i oktobra) ili tokom gnežđenja (od maja do jula).

Uklonite se u okolinu. Nosite neupadljive boje i budite tihi, kako ne biste uplašili ptice. Budite strpljivi i one će doći do vas!

Vodite beleške. Pokušajte da vodite listu ptica koje vidite, gde i kada ste ih videli. Vremenom ćete moći da predvidite kretanje ptica tokom seobe. Možete voditi i svoju „veliku listu“ beležeći svaku vrstu koju ste videli u divljini tokom života.

Vežbajte! Ne morate aktivno tražiti ptice da biste vežbali. Obratite pažnju na ptice koje vidite i čujete u šetnji do posla ili škole, dok gledate kroz prozor ili dok obavljate druge aktivnosti na otvorenom.

Foto: Damir Trnovac

Važnost vodiča

Vodič je ključna osoba i veza između posmatrača ptica i ptica. Dobar vodič je poznavalac područja i njegove ornitofaune. Veoma je važno dobro poznavanje lokalne faune ptica, ne samo vizuelno, već i na osnovu oglašavanja, čime se povećava mogućnost uočavanja i pokazivanja većeg broja ptica.

Potrebno je da vodič bude upoznat sa strukturom gostiju koji su zainteresovani za posmatranje ptica. Posmatrači mogu biti samo ljubitelji ptica, ali i veoma dobri poznavaoци ptica. S tim u vezi, vodič mora biti spreman da odgovori na različita pitanja i zahteve. Takođe, veoma je bitna starosna struktura i fizička spremnost posmatrača. Među posmatračima ptica, sve je više zainteresovanih porodica sa malom decom, ali i veoma spretnih i fizički spremnih posmatrača, te treba prilagoditi teren različitim potrebama. Od vodiča se svakako očekuje da bude u dobroj fizičkoj kondiciji. Sve češće u naše krajeve dolaze posmatrači iz drugih zemalja, te je poznavanje stranih jezika veoma važno. Najčešće koristi poznavanje engleskog jezika, ali i drugi jezici, nemački, francuski, španski, mogu biti od koristi.

Veoma je važno da vodič ima dobru opremu za posmatranje ptica. Pored dvogleda, potreban je teleskop sa pratećim stativom. Fotoaparat može biti od velike koristi. Ukoliko je moguće, vodič može imati i dodatne dvogleda za posmatrača ptica koji nemaju svoju opremu. Takođe, priručnik za raspoznavanje ptica može poslužiti prilikom pokazivanja ptica posmatračima.

Vodič posebnu pažnju treba da posveti ponašanju posmatrača, kako bi sprečio uznemiravanje ptica, jer prisustvo ljudi na nekom području, ipak predstavlja pritisak na faunu i floru. Uznemiravanje se mora svesti na minimum, posebno u periodu razmnožavanja. Vodič se stara o grupi i važno je da grupa bude tiha, da prati predviđene staze, da se ne približava gnezdima i drugim osetljivim lokacijama.

Foto: Magdalena Grahovac

Kako organizovati birdwatching turizam

U trenutku kada se sve više govori o zaštiti životne sredine i zaštiti prirode, sve se češće ističe ekoturizam, kao nova grana turizma. Prateći ovakve trendove, posmatranje ptica ili birdwatching je nova ponuda i potencijal u koji treba ulagati i vreme i sredstva, kako u Srbiji, tako i Bosni i Hercegovini.

Milioni ljudi posmatraju ptice u različitim zemljama širom sveta. To je postao jedan od najbrže rastućih hobija u Americi, a u Kanadi se više vremena provodi posmatrajući ptice nego što se posvećuje baštovanstvu! Posmatranje ptica je sada višemilionska industrija i jedan od najjačih magnetizama za ekoturizam.

U Americi se procenjuje da ima oko 45 miliona posmatrača ptica (uzrasta od 16 godina ili više). To je oko 20% stanovništva SAD! Od ovih posmatrača ptica, skoro 40 miliona ljudi provelo je 4 miliona dana posmatrajući ptice oko svojih domova, a nešto više od 16 miliona ljudi posmatralo je ptice daleko od kuće.

U Velikoj Britaniji, posmatranje ptica je preteklo pećanje kao hobi broj jedan i drugo je najveće tržište za posmatranje ptica širom sveta posle Amerike. Velika Britanija je takođe dom najveće organizacije za zaštitu i proučavanje ptica u Evropi, Kraljevskog društva za zaštitu ptica (RSPB) koje ima više od milion članova, odnosno imaju više članova nego sve političke partije zajedno. Takođe, tvrde da se oko 6 miliona stanovnika Ujedinjenog Kraljevstva redovno bavi posmatranjem ptica.

Birdwatching turizam u našim krajevima je u povoju, ali sa ogromnim potencijalom. Birdwatching svakako utiče i na razvoj lokalnih sredina, jer su gosti pored posmatranja ptica zainteresovani za kulturu i istoriju kraja, ali i za gastronomiju. Takođe, birdwatching nije sezonski ograničen, jer se ptice mogu posmatrati tokom cele godine. Međutim, za razvoj ove grane turizma veoma je važno postojanje infrastrukturnih objekata kao što su osmatračnice za dugo i nesmetano posmatranje i fotografisanje ptica, informativne i edukativne table, mali lokalni smeštaji, restorani domaće hrane, ali i dobri pristupni putevi.

Međunarodno značajno područje za ptice Donje Podrinje i Zaštićeni pejzaž „Konjuh“, predstavljaju odlična područja za posmatranje ptica i razvoj birdwatching turizma. Objedinjena ponuda posmatranja ptica na ovim područjima je još bolji proizvod koji mogu ponuditi turističke organizacije, upravljači područja, planinarska udruženja ili individualni vodiči obeju država. Ova područja se nalaza na svega 3-4 sata vožnje ili manje. Primera radi, udaljenost Loznice od Kladnja je manja od 2 sata vožnje (oko 90 km). Reka Drina je prirodna granica između Srbije i Bosne i Hercegovine, ali u ovom slučaju pridodaje ukupnoj vrednosti ovog šireg područja.

MEĐUNARODNO ZNAČAJNO PODRUČJE ZA PTICE DONJE PODRINJE

Površina: 4.706 ha

Nadmorska visina: 80 – 108 mnv

Područje od značaja za ptice Donje Podrinje, obuhvata deo donjeg toka reke Drine. Reka Drina dugačka je 346 km i pripada slivu Crnog mora. Nastaje spajanjem reke Pive i Tare kod Šćepan polja u Crnoj Gori, a uliva se u Savu blizu Sremske Rače i predstavlja njenu najveću pritoku. Drina ulazi u Srbiju pojačanom snagom reke Lim sa kojom pravi Međeđansku klisuru, jednu od dve najveće na ovoj reci. Drina protiče kroz različite predele kao što su kanjoni, planinski venci, klisure ali i prostrane ravnice.

Tok Drine može se podeliti u četiri prirodne celine: reke izvornice (Tara i Piva), gornji, srednji i donji tok. Gornji tok Drine dug je 92 km i prostire se do Višegrada. Iznad Višegrada u Drinu se uliva vodom bogata reka Lim. Srednji deo toka Drine dug je 163 km. Obuhvata kanjon Drine dubok do 1000 metara između planina Tare i Zvijezde, gde je danas akumulaciono jezero HE Bajina Bašta. Na potezu od Višegrada do Zvornika reka često menja pravac. Posle Zvornika počinje donji tok, dug 91 km, sa svim karakteristikama ravničarskih reka. U donjem toku Drina stvara brojne meandre koji protiču kroz tesnace i doline, zatim mrtvaje i prirodne brane. Od izvora do ušća Drina je po svojim karakteristikama brza bujična reka koja često menja tok, meandrira, useca obale i deponuje nanose, zbog čega ima odlike i planinske i nizijske reke. Iz ovog razloga Drina se smatra jednom od najlepših reka Balkana. Ušće Drine u Savu nalazi se nizvodno od mesta Sremska Rača.

Donje Podrinje predstavlja prostrano poplavno područje reke Drine, između Mačve i Semberije. Obuhvata širok prostor dinamičnog donjeg toka reke dužine oko 40 km, od ušća Jadra u Drinu kod Lešnice, do ušća Drine u Savu kod Crne Bare. Razlivi Drine su na pojedinim mestima i do 1.000 m. Područje jedinstveno u Srbiji po meandrima, razlivima koje imaju karakteristike delti i po strmim obalama. Brojne su depresije ispunjene vodom, šljunkoviti i peskoviti sprudovi oblikovani radom matice, ali i intezivnom eksploatacijom šljunka. Vodostaj Drine značajno varira tokom godine. Reka često menja tok, aktivno korito zatrpava nanosima ili ga samo odseca (drinjače), a podrivajući visoke obale dubi novo. Prisutno je više od 50 velikih šljunkara (kopova ispunjenih vodom), u različitim fazama eksploatacije. Uz obale, po sprudovima i adama prisutne su šume raskinutog sklopa, pre svega vrba i topola.

Prostor Donjeg Podrinja se pre svega koristi za eksploataciju peska i šljunka. Ti poslovi se uglavnom obavljaju bez plana i kontrole, pa je mikroreljef područja izuzetno mozaičan i ispresecan. Sa jedne strane to predstavlja problem za održavanje obala i toka reke, a s druge je povoljno zbog stvaranja brojnih novih vodenih staništa za ptice.

Brojno prisustvo ljudi na obalama reke i njenim sprudovima i adama (peca-roši, šljunkari, izletnici) tokom gnezdilišnog perioda čigri, žalara i polojki, kada stradaju pojedina gnezda ili čitave kolonije, predstavlja ozbiljnu pretnju. Za gnežđenje ronaca problem je seča starih stabala sa dupljama, uz obale. Zbog toga što područje ne uživa zvaničnu zakonsku zaštitu prirode, do sada nisu preduzimate nikakve konkretne mere zaštite ptica i njihovih staništa. Na ovom području su zabeležene kolonije čigri, bregunica i pčelarica, kao i pojedinačna gnezdilišta ronaca, žalara i polojki. Evidentirane su gnezdilišne teritorije kru-pnih ptica grabljivica i crne rode.

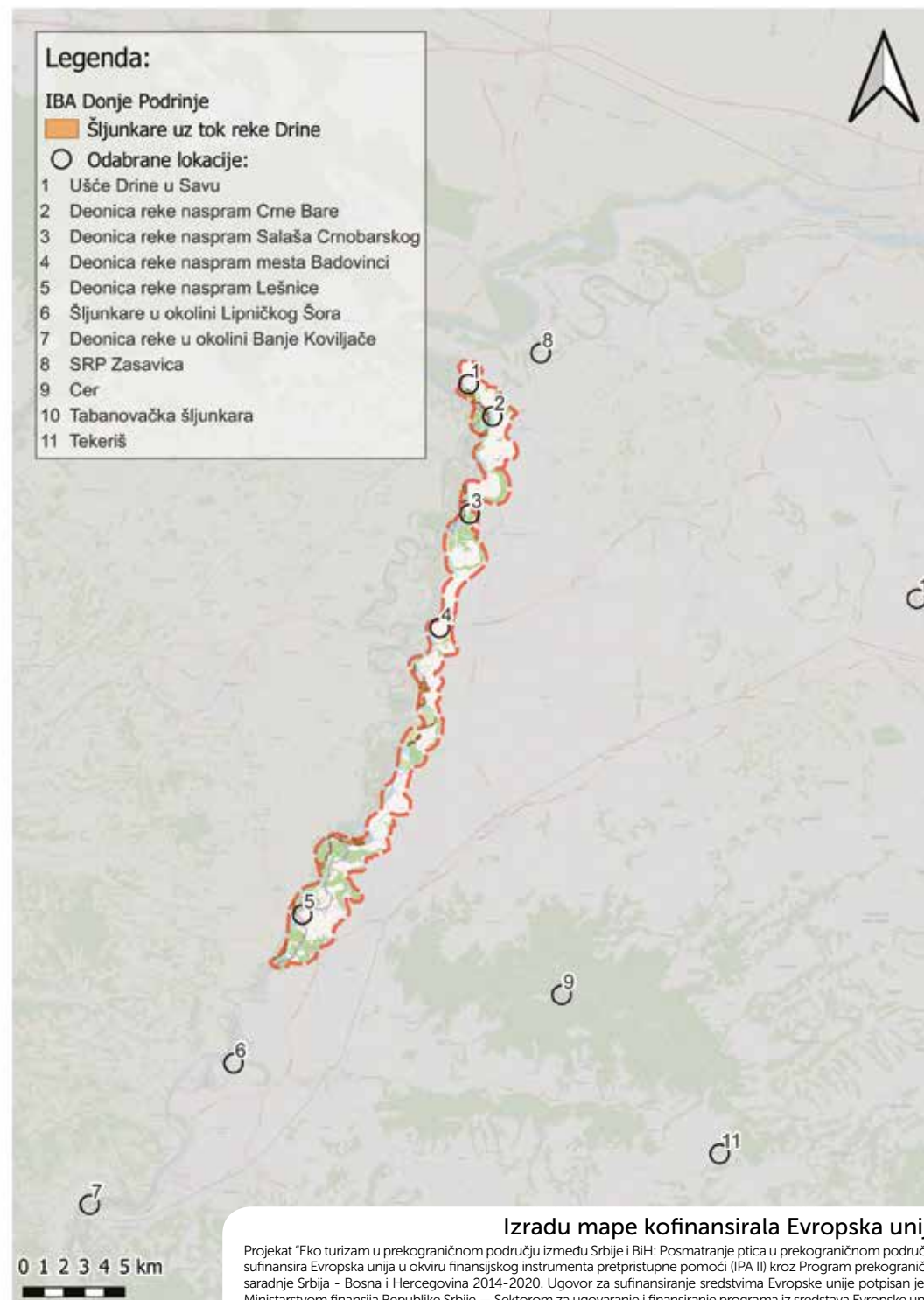

Lokaliteti za posmatranje ptica u Donjem Podrinju

Značaj Podrinja u Mačvi je u prisustvu velikih kompleksa jedinstvenih staništa nastalih fluvijalnom erozijom (šljunčanih nanosa i rečnih meandara), kojih u tom obliku nema nigde u državi, sa vrstama ptica koje su retke na međunarodnom nivou. Posmatranje ptica u ovom području moguće je kako uz reku, tako i uz mnogobrojne napuštene kopove šljunka i peska koji su se tokom vremena napunili vodom i okruženi su različitom vegetacijom, što stvara pogodne uslove za obitavanje ptica. Na mapi su predstavljeni lokaliteti u širem smislu na kojima se mogu posmatrati ptice. Tako su identifikovane deonice reke koje zaslužuju posebnu pažnju, a nalaze se na ušću Drine u Savu, naspram Crne Bare, kod Badovinaca i Lešnice i naspram Salaša Crnobarskog. Takođe, su veoma zanimljive i šljunkare u okolini Lipničkog Šora i deonica reke u okolini Banje Koviljače.

U neposrednoj blizini Donjeg Podrinja nalazi se planina Cer i Specijalni rezervat prirode „Zasavica“ koji može da posluži kao primer dobre prakse korišćenja potencijala jednog zaštićenog područja. Takođe, mogu doprineti turističkoj ponudi koja može da objedini posmatranje ptica u Donjem Podrinju, Ceru i SRP „Zasavica“.

Fauna ptica

Donje Podrinje je izuzetno važno za gnežđenje pojedinih vrsta ptica vodenih staništa. Na ovom području je do sada zabeleženo preko 100 vrsta ptica, a stvarno bogatstvo se procenjuje na oko 150 vrsta. Ukupno je do sada registrovano oko 70 vrsta gnezdarica. Donje Podrinje je jedino nacionalno gnezdilište male čigre, kao i jedno od najznačajnijih staništa ove vrste u kontinentalnom delu Balkanskog poluostrva. Na Drini se godišnje nalazi nekoliko kolonija ove vrste (3 do 4), što zavisi od nivoa reke, stanja sprudova i uznemiravanja od strane pecaroša i kopača šljunka. Ptice povremeno menjaju mesto gnežđenja. Uz kolonije malih čigri ili samostalno, na Drini se gnezde i obične čigre. To je jedno od tri poznata gnezdilišta ove vrste u Srbiji izvan Vojvodine.

Jedna od najznačajnijih vrsta ovog područja u nacionalnim razmerama je veliki ronac. On je kao gnezdarica osvojio Podrinje u Mačvi tek poslednjih decenija i sada je redak, ali ravnomerno raspoređen. Na Drini se verovatno nalazi najveća nacionalna populacija žalara slepića, a to područje je možda jedino redovno gnezdilište polojke u panonskom delu Srbije. Po strmim obalama Drine prisutne su brojne kolonije bregunice i retki parovi pčelarice. U gnezdilišnom periodu viđa se par crne rode, kao i dva para belorepana, na krajnjem uzvodnom i nizvodnom delu ovog područja.

Mali detlić
Dryobates minor

Mala čigra
Sternula albifrons

Belorepan - *Haliaeetus albicilla*

Barska kokica
Gallinula chloropus

Crna roda - *Ciconia nigra*

Svilorepi cvrčić
Cettia cetti

Žalar slepić - *Charadrius dubius*

Vuga - *Oriolus oriolus*

Lastavičar - *Falco subbuteo*

Siva senica
Parus montanus

Bregunica
Riparia riparia

Polojka - *Actitis hypoleucos*

Vodomar - *Alcedo atthis*

MEĐUNARODNO ZNAČAJNO PODRUČJE
ZA PTICE DONJE PODRINJE - atraktivne
vrste za posmatranje:

1. Bela roda - *Ciconia ciconia*
2. Crna roda - *Ciconia nigra*
3. Veliki ronac - *Mergus merganser*
4. Belorepan - *Haliaeetus albicilla*
5. Mišar - *Buteo buteo*
6. Lastavičar - *Falco subbuteo*
7. Žalar slepić - *Charadrius dubius*
8. Polojka - *Actitis hypoleucos*
9. Barska kokica - *Gallinula chloropus*
10. Obična čigra - *Sterna hirundo*
11. Mala čigra - *Sternula albifrons*
12. Golub grivnaš - *Columba palumbus*
13. Kukavica - *Cuculus canorus*
14. Vodomar - *Alcedo atthis*
15. Pčelarica - *Merops apiaster*
16. Mali detlić - *Dryobates minor*
17. Bregunica - *Riparia riparia*
18. Bela pliska - *Motacilla alba*
19. Mali slavuj - *Luscinia megarhynchos*
20. Svilorepi cvrčič - *Cettia cetti*
21. Trstenjak mlakar - *Acrocephalus palustris*
22. Siva senica - *Parus montanus*
23. Vuga - *Oriolus oriolus*
24. Zelentarka - *Carduelis chloris*
25. Batokljun - *Coccothraustes coccothraustes*

ZAŠTIĆENI PEJZAŽ „KONJUH“

Površina: 8139,77 ha

Nadmorska visina: 300 – 1328 mnv

Zaštićeni pejzaž „Konjuh“ administrativno se nalazi na teritoriji opština Banovići, Živinice i Kladanj. Konjuh je planina u severoistočnom delu Bosne i Hercegovine. Planina je omeđena rekama Seona, Turija, Litva i Oskova na severu, rekam Gosteljom na istoku, te rekam Krivajom na jugu i zapadu. Sa Ozrenom, Javorom i Javornikom Konjuh čini deo lanca rubnih (viših) planina koje zajedno sa Trebavcem i Majevicom predstavljaju prelaz Dinarskog planinskog sistema u prostranu Panonsku niziju. Konjuh zauzima površinu od 8139,77 ha. Najniža tačka pozicionirana je na severnom delu zaštićenog područja, sa nadmorskom visinom od 300 mnv, dok je najviši vrh Veliki Konjuh sa 1328 mnv. Prosečna visina planine je 1000 metara. Iznad te visine uzdižu se vrhovi: Šuplji Javor (1157 m), Vina Kruška (1088 m), Suho Drvlje (1206 m), Zidine (1180 m), Brezina (1120 m), Vrh Konjuha (1328 m) i Bandijerka, vrh Javorja (1261 m), Bijeli vrh (1272 m) i Zečji rat (1275 m) na jugozapadnom grebenu Smolin.

Reljef je veoma raznolik, sačinjen od grebena koji su ispresecani potocima i rečicama. Sa severnih padina planine Konjuh vodotoci se ulivaju u reku Oskovu, a sa južnih u Drinjaču. Područje karakterišu različiti tipovi šumskih staništa: šume bukve, hrasta kitnjaka, smrče, jele, i mešovite šume lišćara i četinarara, dok su se u blizini pojedinih reka razvile šume crne jove. Na planini raste i retka i lekovita lincura – srčanik (*Gentiana lutea*), koja je na ovoj planini zaštićena i ugrožena. Raznovrsnost reljefa, staništa, biljnog i životinjskog sveta, uz postojanje dobro istraženih i obeleženih staza, planinu Konjuh čini veoma atraktivnom, što predstavlja izuzetan potencijal za razvoj svih vidova održivog turizma i aktivnog odmora u prirodi, posebno planinarenja, trčanja, hodanja, biciklizma, kampovanja, ali i foto-safari i izviđačkih ekskurzija, posmatranja ptica, leptira i sličnih aktivnosti.

Vlada Tuzlanskog kantona usvojila je Zakon o proglašenju dela planine Konjuh, veličine 8016 ha Zaštićenim pejzažom „Konjuh“, kojim se to područje stavlja na listu kulturne baštine Bosne i Hercegovine. U sklopu Zaštićenog pejzaža nalaze se: vrele Studešnica i Krabašnice koja se koriste za vodosnabdevanje Banovića, vrelo Muške vode, vrele Gluha bukovica i Starička rijeka kaptirana u svrhu vodosnabdevanja Kladnja i Brateljevića. Pored spomenutih na teritoriji Zaštićenog pejzaža evidentirana su, ali neispitana, mnoga izvorišta. Evidentirani su i spomenici kulture iz raznih perioda koji uglavnom nisu registrovani.

U prvoj zaštićenoj zoni (zoni A) mere zaštite obuhvataju konzervaciju specifičnih prirodnih obeležja. U drugoj zaštićenoj zoni (zoni B) mere zaštite obuhvataju očuvanje, unapređenje i zaštitu izvornog stanja. U trećoj zaštićenoj zoni (zoni C) mere zaštite su usmerene na očuvanje prve i druge zaštićene zone i obuhvataju očuvanje i unapređenje ambijentalnih vrednosti i održavanje izvornog stanja.

Lokaliteti za posmatranje ptica

Na području Zaštićenog pejzaža „Konjuh“ su definisane 32 staze za posmatranje ptica, koje uključuju naj reprezentativnije tipove staništa. Staze koje prate potoke, reke i šumske puteve pogodne su za sve kategorije stanovništva, rekreativce, šetače i sve ljubitelje prirode bez obzira na fizičku pripremljenost. S druge strane, staze koje prate grebenske sisteme, posebno duž strmih padina, fizički su izuzetno zahtevne.

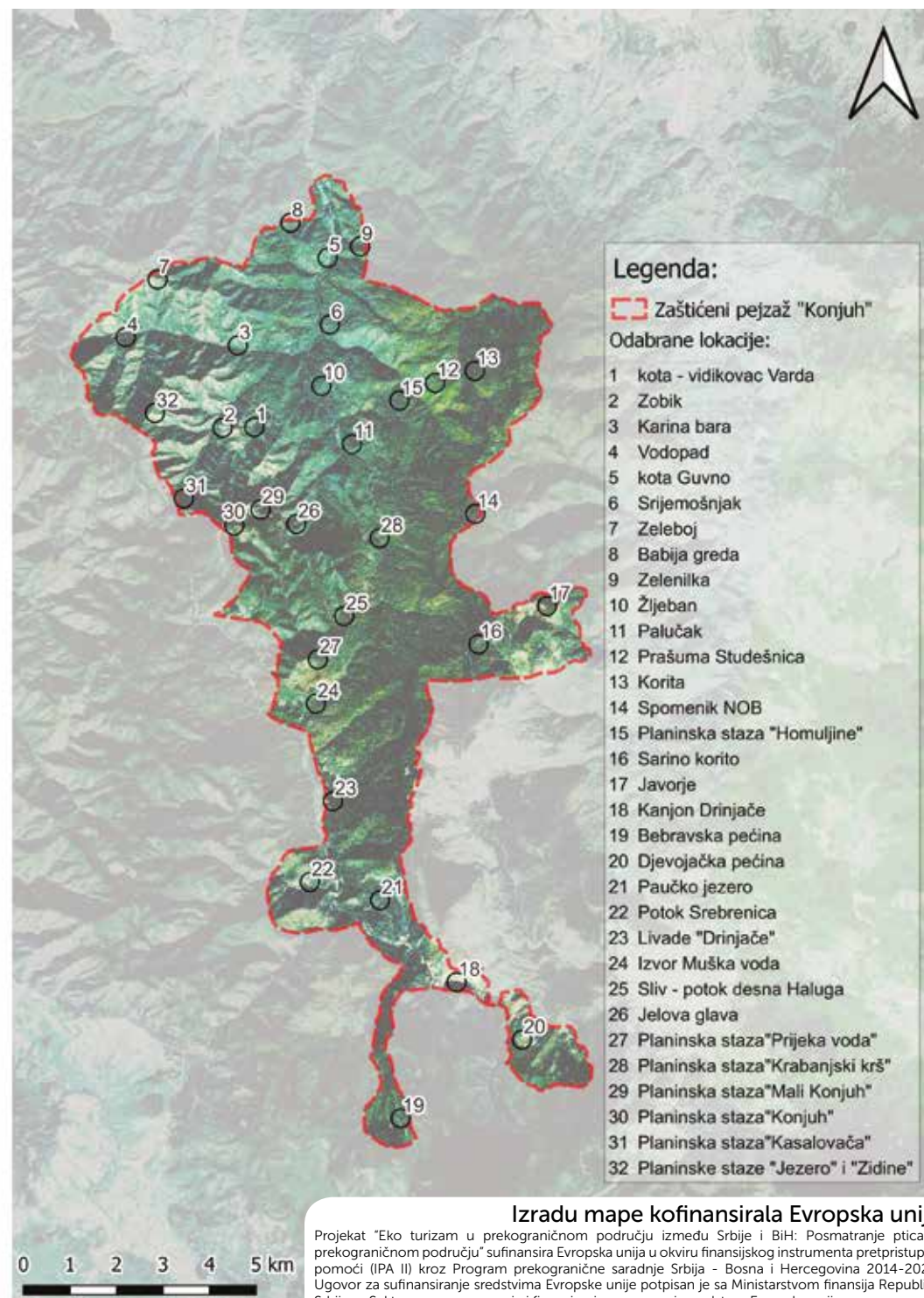
Duž staze od Grab potoka ka izletištu Zlača, moguće je videti čitav niz vrsta ptica vezanih za ljudska naselja kao što su vrapci, senice, više vrsta zeba, drozd imelaš, drozd pevač, kos i druge. Česte vrste na preletu su mišar i gavran, dok se po značaju za zaštitu izdvajaju crna žuna i srednji detlić. Ova staza, uz Rekreativnu stazu, je i fizički najmanje zahtevna.

Područja „Korita“ i „Studešnica“, sa prašumom Studešnicom, izdvajaju se kao najznačajnija područja Zaštićenog pejzaža, sa najstrožim režimom zaštite. Ova područja odlikuju se izuzetno vrednim staništima, kao što su stare šume bukve, koje naseljava planinski detlić, jedna od najredih i najugroženijih vrsta Bosne i Hercegovine, a zastupljeni su i osičar, siva žuna, zatim crna žuna, belovrata muharica, kao i troprsti detlić, koji od svih detlića na evropskom nivou ima najmanju brojnost. U najvišim delovima ovog područja gnezdi se dugorepa sova. Duž ovog područja izdvojene su staze koje spadaju u srednje zahtevne.

Kao najraznovrsnije, najatraktivnije i iz ornitološkog ugla najzanimljivije područje, može se izdvojiti područje „Zobik-Zidine“, duž koga se smenjuju vrhovi Zeleboj, Ravni Bor, Šuplji Bor, Zidine, Police i najviši vrh Veliki Konjuh. Ovo područje odlikuje se najvećim diverzitetom ornitofaune, gde se po retkoski izdvajaju troprsti detlić, planinski detlić, gačasta kukumavka, mala sova, dugorepa sova, leštarka, kos ogrličar, a često se može posmatrati i suri orao. Za belovratu muharicu ovo područje predstavlja jedno od najznačajnijih gnezdišta u Bosni i Hercegovini.

Staze koje vode od Javorja, preko Čemerike, Prijeka vode i Jasrebića, do Haluga, spadaju u srednje zahtevne i zahtevne staze. Značajan deo se odlikuje očuvanim šumskim staništima bez većih šumarskih aktivnosti, što doprinosi atraktivnosti staza. Duž datih trasa izdvajaju se vrste: planinski detlić, srednji detlić, siva žuna, crna žuna, leštarka, mala sova i druge.

Južna strana planine Konjuh, sa dobrom mrežom šumskih puteva duž potoka i reka, predstavlja izuzetno zanimljivo područje za proučavanje i posmatranje ptica za posetioce i ljubitelje prirode skromnijih fizičkih mogućnosti. Ovaj deo planine pogodan je i za rekreativnu nastavu, čemu svakako doprinosi manja posećenost od strane izletnika. Atraktivnosti područja doprinose i manji fragmenti otvorenih travnih staništa u okolini Rasadnika, hotela „Muška voda“, kao i na izletištu Bebrava, gde mogu da se posmatraju vrste koje su u drugim područjima retke ili se uopšte ne pojavljuju, kao što je rusi svračak, obična travarka, pupavac i druge. Na ovom prostoru moguće je posmatrati i čitavi niz čestih vrsta, poput više vrsta senica i zeba, kraljića, carića, crvendača, puzića, ali i crnu i sivu žunu.

Izradu mape kofinansirala Evropska unija

Projekat "Eko turizam u prekograničnom području između Srbije i BiH: Posmatranje ptica u prekograničnom području" sufinansira Evropska unija u okviru finansijskog instrumenta prepristupne pomoći (IPA II) kroz Program prekogranične saradnje Srbija - Bosna i Hercegovina 2014-2020. Ugovor za sufinansiranje sredstvima Evropske unije potpisan je sa Ministarstvom finansija Republike Srbije – Sektorom za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava Evropske unije.

Fauna ptica Konjuha

Na području Zaštićenog pejzaža „Konjuh“ je zabeleženo preko 103 različite vrste ptica. Od ovog broja 19 se nalazi na Dodatku I Evropske Direktive o pticama, od koji se 14 vrsta gnezdi na ovom području i čini vrste od prioritnog značaja za istraživanje i zaštitu.

Planina Konjuh uz prašumu Perućicu predstavlja najvažnije stanište za planinskog detlića, koji se ubraja među 10 najugroženijih vrsta Bosne i Hercegovine. Ova vrsta za opstanak i razmnožavanje zahteva prisustvo velike količine trulih stabala na tlu i dubećih suvih stabala. Zbog intenzivne eksploatacije šume, te sanitarne i proredne seče, u većem delu zemlje doveden je na ivicu nestanka ili je skoro iščezao.

Pored toga, procenjuje se da se oko pola nacionalne populacije belovrate muharice, koja je takođe vrsta starih i očuvanih šuma, gnezdi upravo na Konjuhu. Prisustvo retkih i ugroženih vrsta sa veličinama populacija od nacionalnog značaja uz postojanje očuvanih staništa, potvrđuje potrebu za podizanjem kategorije zaštite sa Zaštićenog pejzaža na više kategorije zaštite.

Strnadica kamenjarka - *Emberiza cia*

Vodenkos - *Cinclus cinclus*

Šumska trepteljka
Anthus trivialis

Kraljić
Regulus regulus

Tropsti detlić - *Picoides tridactylus*

Zimovka - *Pyrrhula pyrrhula*

Kos ogrličar
Turdus torquatus

Gavran
Corvus corax

Suri orao
Aquila chrysaetos

Sivi soko - *Falco peregrinus*

Crna žuna - *Dryocopus martius*

Gačasta kukumavka - *Aegolius funereus*

Čubasta senica
Parus cristatus

Belovrata muharica
Ficedula albicollis

Leštarka - *Bonasa bonasia*

Krstokljun
Loxia curvirostra

ZAŠTIĆENI PEJZAŽ „KONJUH“ - atraktivne vrste za posmatranje:

1. Suri orao - *Aquila chrysaetos*
2. Sivi soko - *Falco peregrinus*
3. Leštarka - *Bonasa bonasia*
4. Buljina - *Bubo bubo*
5. Šumska sova - *Strix aluco*
6. Dugorepa sova - *Strix uralensis*
7. Mala sova - *Glaucidium passerinum*
8. Gačasta kukumavka - *Aegolius funereus*
9. Pupavac - *Upupa epops*
10. Vodomar - *Alcedo atthis*
11. Vijoglava - *Jynx torquilla*
12. Planinski detlić - *Dendrocopos leucotos*
13. Troprsti detlić - *Picooides tridactylus*
14. Crna žuna - *Dryocopus martius*
15. Obični popić - *Prunella modularis*
16. Potočna pliska - *Motacilla cinerea*
17. Šumska trepteljka - *Anthus trivialis*
18. Vodenkos - *Cinclus cinclus*
19. Kos ogričar - *Turdus torquatus*
20. Mali slavuj - *Luscinia megarhynchos*
21. Kraljić - *Regulus regulus*
22. Belovrata muharica - *Ficedula albicollis*
23. Čubasta senica - *Parus cristatus*
24. Strnadica kamenjarka - *Emberiza cia*
25. Konopljarka - *Carduelis cannabina*
26. Krstokljun - *Loxia curvirostra*
27. Zimovka - *Pyrrhula pyrrhula*
28. Lešnjikara - *Nucifraga caryocatactes*
29. Gavran - *Corvus corax*

Korisna literatura:

1. Ptice Srbije i Evrope – vodič za raspoznavanje
2. Značajna područja za ptice u Srbiji
3. Ptice Konjuha – brojnost, status i ekologija
4. Priručnik za posmatranje ptica na zaštićenim područjima kantona Sarajevo
5. Priručnik za edukaciju turističkih vodiča za promatranje ptica na krškim poljima Bosne i Hercegovine
6. Diverzitet ornitofaune u Zaštićenom pejzažu „Konjuh“
7. Značajna područja za ptice u Srbiji (2009)

Projekat kofinansira Evropska unija

Partneri na projektu:

Caritas Šabac

www.caritas-sabac.com

Crveni križ Tuzlanskog kantona

www.cktk.org

**Društvo za zaštitu i
proučavanje ptica Srbije**

www.pticesrbije.rs

Novi Sad, 2024.